

HISBAH DALAM AGIHAN ZAKAT MELALUI KONSEP WAKALAH OLEH INSTITUSI ZAKAT: KAJIAN DI WILAYAH PERSEKUTUAN

HISBAH IN ZAKAH DISTRIBUTION MECHANISM THROUGH WAKALAH BY ZAKAH INSTITUTION: STUDIES IN FEDERAL TERRITORY

Faizul Shaiffe¹
Shahir Akram Hassan²

¹Pusat Pungutan Zakat - Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan, Malaysia dan Calon pelajar Doktor Falsafah, Pusat Kajian dan Pembangunan Islam ISDEV, USM. (Email: fey_zullah@yahoo.com)

²Pengarah, Pusat Kajian Pengurusan Pembangunan Islam (ISDEV), (Email: shahirakram@usm.my)

Accepted date: 30-07-2019

Published date: 15-09-2019

To cite this document: Faizul Shaiffe & Shahir Akram Hassan (2019). Hisbah Dalam Agihan Zakat Melalui Konsep Wakalah Oleh Institusi Zakat : Kajian Di Wilayah Persekutuan. *Journal of Islamic, Social, Economics and Development (JISED)*, 4(25), 59 – 71.

Abstrak Institusi pengurusan zakat merupakan institusi sosio ekonomi umat Islam yang merupakan salah satu teras dalam melaksanakan kewajipan berzakat dan menyuburkan filantropi Islam. Kewajipan yang perlu dilaksanakan dan diuruskan secara holistik terhadap pungutan dan agihan yang efisien. Boleh dikatakan seperti terdapat hubungan antara peningkatan kutipan zakat dengan keberkesanan agihan zakat. Sejajar dengan itu, suatu mekanisme agihan melalui kaedah wakalah zakat telah mula dilaksanakan di beberapa institusi zakat di Malaysia. Wakalah merupakan dasar pengembalian wang zakat oleh Institusi Zakat kepada entiti (individu, syarikat, majikan dan institusi pengajian tinggi) yang membayar zakat untuk diagihkan semula kepada asnaf yang layak. Kaedah agihan secara wakalah ini merupakan suatu inisiatif perkongsian pintar melalui keterlibatan para muzzaki (orang yang mengeluarkan zakat) untuk turut serta dalam proses agihan zakat. Oleh kerana agihan dana zakat dilakukan sendiri oleh muzzaki maka aktiviti hisbah (pengawalan) terhadap agihan dana zakat melalui konsep wakalah perlu mempunyai keseragaman yang standard agar dana zakat dapat diagihkan dengan efisien. Kajian ini memilih Wilayah Persekutuan kerana keunikan dwi sistem yang diamalkan iaitu kutipan diuruskan oleh PPZ-MAIWP dan agihan pula oleh Baitulmal-MAIWP. Dengan tujuan tersebut, kajian ini mempunyai dua objektif. Pertama, mengenal pasti perlaksanaan kaedah wakalah. Kedua, menganalisis aktiviti hisbah agihan zakat melalui konsep wakalah ini. Kajian ini mengkaji segala gerak kerja serta dokumen yang terlibat dalam proses ini. Hasil kajian mendapati pengurusan wakalah ini masih lagi baharu dan perlu diberi perhatian terhadap pengurusan amalan hisbah supaya selaras dengan maqasid zakat.

Kata Kunci: Wakalah, Zakat, Hisbah, Muzzaki, Agihan semula

Abstract: *The zakah management institution is a socioeconomic institution for Muslims community which is among the central part in implementing the zakah obligation and nourishing Islamic philanthropy. It is a responsibility that must be carried out and managed holistically for an efficient zakah collection and distribution. It can be supposed that there is a connection between the increased zakah collection and the effectiveness of zakah distribution. Accordingly, a distribution mechanism through the wakalah zakah method has been implemented at several zakah institutions in Malaysia. Wakalah is the basis for a zakah refund by the Zakah Institution to entities (individuals, companies, employers and higher educational institutions) who pay zakah for redistribution to eligible individuals. This wakalah distribution method is a smart sharing initiative through the involvement of the muzzaki (zakah issuer) to participate in the zakah distribution process. Since the distribution of zakah funds is completed by the muzzaki itself, the hisbah (accountability) activity on the distribution of zakah funds through the concept of wakalah must have a standard uniformity in order for the zakah funds to be distributed efficiently. This study selected the Federal Territory because of the uniqueness of the two systems adopted by PPZ-MAIWP and the distribution by Baitulmal-MAIWP. On that purpose, this study has two objectives. First is to identify the implementation of wakalah method. Second is to analyze the activities of the hisbah zakah distribution through the wakalah concept. This study examines all the work progress and documents involved in this process. The results show that the management of wakalah is still relatively new and it is important to pay attention to the management of hisbah practice so that it would be in line with the zakat maqasid.*

Keywords: *Wakalah, Zakah, Hisbah, Muzzaki, Redistribution*

Pendahuluan

Perkembangan institusi zakat di Malaysia menunjukkan kutipan zakat meningkat dengan kadar yang berkembang setelah diurus tadbir secara profesional melalui pengkorporatan yang bermula seawal 1991 oleh Wilayah Persekutuan dan seterusnya diikuti oleh negeri lain (Laporan Jubli perak 1990-2015 PPZ-MAIWP). Peningkatan hasil kutipan zakat ini membolehkan dana agihan zakat dapat diagih secara meluas dan menyeluruh. Hasilnya, skim agihan yang diperkenalkan dapat dipelbagaikan oleh institusi zakat bagi memastikan kebajikan dan kelangsungan kehidupan asnaf terus terbela. Keberkesanan institusi zakat dalam menguruskan zakat perlu dilihat kearah yang positif. Dengan kepelbagaian pengiktirafan yang diterima oleh institusi zakat, ia menjadi suatu penanda aras yang pengurusan kutipan dan agihan zakat mempunyai amalan *hisbah* yang berintegriti³. Pengurusan kutipan dan agihan zakat yang dilakukan oleh pihak institusi zakat secara umumnya diketahui mempunyai amalan *hisbah* yang baik dengan mempunyai kawal selia audit dalaman dan luaran⁴. Namun begitu dalam memastikan kutipan zakat meningkat, fungsi agihan zakat perlu dipermudahkan tanpa birokrasi yang menyukarkan yang akhirnya merugikan institusi zakat. Ini dibuktikan dengan wujudnya kaedah agihan wang zakat melalui konsep WAZA⁵. Konsep WAZA ialah pihak institusi zakat memberi kuasa kepada para muzakki (Individu, Syarikat, Majikan dan IPT) untuk melaksanakan agihan zakat secara perkongsian pintar. WAZA ini diuruskan sendiri oleh pihak muzzaki yang memohon untuk menerima watikah pelantikan oleh institusi zakat. Seharusnya

³MAIWP telah menerima Sijil Audit Bersih- Tanpa Teguran buat kali ke- 13 pada tahun 2018

⁴Laporan Kewangan MAIWP sentiasa dipantau oleh Jabatan Audit Negara dan Jawatankuasa Perundingan Hukum Syara Wilayah Persekutuan

⁵Selepas ini istilah kaedah agihan Wakalah Zakat dijelaskan dengan singkatan kepada WAZA sepanjang penjelasan dalam kajian ini. Tujuan singkatan dilakukan adalah untuk memberikan kemudahan dalam perbincangan ini.

amalan *hisbah* zakat terhadap pelaksanaan WAZA ini harus diberi keutamaan sama penting sepertimana amalan *hisbah* yang berlaku terhadap agihan dana zakat secara langsung oleh institusi zakat. Sebarang kesilapan dalam agihan akan menyebabkan berlaku ketidaksempurnaan dalam ibadah zakat tersebut. Di Malaysia pengurusan institusi zakat umumnya mempunyai tiga jenis struktur pengurusan Zakat (Muhsin & Suhaili, 2018). Pengurusan Zakat Secara Langsung, Pengurusan Zakat Secara Tidak Langsung dan Pengurusan Zakat Secara Dwi-Sistem. Justeru bagi melihat struktur ini secara mendalam maka sewajarnya untuk kita melihat perbezaan struktur tersebut.

Pengurusan Zakat Secara Langsung

Struktur pengurusan zakat secara langsung ialah institusi zakat ditadbir sepenuhnya oleh Majlis Agama Islam Negeri (MAIN), dimana kuasa eksekutif dibawah pengurusan tertinggi MAIN. Institusi zakat diurus dan ditadbir melalui cabang unit, bahagian atau jabatan dalam pengurusan MAIN tersebut. Ini merupakan pengurusan secara langsung iaitu pihak MAIN tidak melantik mana-mana pihak untuk menjadi wakil kutipan ataupun agihan zakat bagi negeri tersebut. Antara contoh negeri yang mengamalkan pengurusan zakat secara langsung ialah negeri Negeri Sembilan, Johor, Terengganu, Kelantan, Perak, Kedah, Perlis, Sabah, dan Sarawak .

Struktur Pengurusan Zakat Secara Tidak Langsung

Struktur pengurusan zakat secara tidak langsung ialah pihak MAIN mempertanggungjawabkan badan lain bagi menguruskan kutipan dan agihan zakat secara keseluruhan. Badan yang dipertanggungjawabkan ini kebiasaannya merupakan sebuah anak syarikat MAIN. Kuasa eksekutif secara berstruktur diberikan kepada ketua pegawai eksekutif atau pengurus besar syarikat. Struktur ini memberi kelebihan kepada keberkesanan kutipan dan agihan yang efisien kerana dikawal selia secara minima oleh pihak MAIN. Namun begitu anak syarikat yang dilantik masih perlu melaporkan pencapaian atau perkembangan prestasi kepada pihak lembaga pengarah yang lazimnya diwakili oleh pihak MAIN sendiri. Negeri yang mempratikkan amalan ini ialah Selangor dan Pulau Pinang.

Pengurusan Zakat Secara Dwi-Sistem.

Struktur pengurusan zakat secara dwi sistem ialah pihak MAIN hanya mempertanggungjawabkan sebahagian tugas kepada badan lain yang lazimnya anak syarikatnya untuk melaksanakan fungsi kutipan zakat sahaja. Manakala fungsi agihan masih dibawah MAIN. Segala hala tuju agihan zakat masih dibawah pihak MAIN sepenuhnya dan hanya fungsi kutipan sahaja yang dialihkan kepada anak syarikatnya. Antara negeri mempratikan amalan ini ialah Wilayah Persekutuan (Kuala Lumpur, Putrajaya, Labuan), Melaka dan Pahang.

Secara pratiknya institusi zakat di Malaysia mempunyai tiga corak sistem pengurusan dan pentadbiran yang berbeza. Namun begitu kajian ini tidak akan meneliti terhadap kesan ataupun punca perbezaan tersebut. Ini kerana kajian ini tertumpu untuk melakukan kajian terhadap amalan *hisbah* WAZA oleh Wilayah Persekutuan kerana keunikan sistem pengurusan dwi sistem yang diamalkan oleh institusi tersebut. Kajian ini penting untuk melihat amalan *hisbah* terhadap konsep WAZA yang dilaksanakan menepati maqasid zakat.

Latar Belakang Kajian: Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (MAIWP)

Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (MAIWP) ditubuhkan pada 1 Februari 1974 merupakan agensi yang bertanggungjawab menguruskan hal ehwal Islam di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, seterusnya Labuan dan Putrajaya turut menyertai Wilayah Persekutuan pada 1984 dan 2001. Bidang utama fungsi MAIWP ialah menguruskan kutipan

dan agihan zakat di tiga Wilayah Persekutuan iaitu Kuala Lumpur, Putrajaya dan Labuan. Wilayah Persekutuan mempratikkan dwi-sistem bagi pengurusan zakat di Wilayah Persekutuan, iaitu bidang kutipan zakat diuruskan oleh Pusat Pungutan Zakat-MAIWP dan bahagian agihan pula diuruskan oleh Baitulmal-MAIWP. PPZ-MAIWP berusaha untuk memastikan kutipan zakat sentiasa meningkat bagi memastikan kelestarian agihan zakat oleh pihak Baitulmal-MAIWP. Selain itu pihak Baitulmal-MAIWP pula berusaha untuk memastikan bantuan atau agihan zakat dapat memberi impak positif kepada asnaf dengan mewujudkan skim bantuan zakat sebanyak 28 skim bantuan yang inklusif. WAZA merupakan alternatif agihan yang mula diperkenalkan pada tahun 2011 bagi segmen individu dan syarikat atau organisasi kemudian diikuti dengan segmen Institut Pengajian Tinggi IPT pada tahun 2014 dan seterusnya segmen majikan pada tahun 2017 (Laporan Tahunan MAIWP 2014-2017). Berdasarkan jadual 1, kesemua MAIN melalui institusi zakat di Malaysia telah mula memperkenalkan keadah agihan zakat melalui pihak ketiga ini. Pelbagai istilah atau nama yang diberikan namun sebilangan besar institusi zakat menggunakan konsep Wakalah Zakat dalam konsep agihan. Kaedah ini bertujuan untuk meningkatkan daya kutipan zakat bagi memberi impak kepada kesan agihan disamping suatu inovasi siasah (urus tadbir dan budi bicara) MAIWP dalam memacu kegemilangan ummah (Laporan Tahunan MAIWP 2014).

Objektif Kajian

Kertas kerja mempunyai dua objektif:

- i. Mengenal pasti pelaksanaan kaedah WAZA di PPZ-MAIWP dan Baitulmal- MAIWP
- ii. Menganalisis amalan *hisbah* agihan zakat dalam konsep WAZA di PPZ-MAIWP dan Baitulmal-MAIWP

Wakalah Negeri-Negeri di Malaysia

Negeri	Majikan (Had minima)	Individu (Had minima)	Syarikat (Had minima)	IPT (Had minima)
Perlis	N/ A	50%	50%	50%
Selangor	12.50%	37.50%	37.50%	50%
Wilayah Persekutuan	12.50% (RM100K)	25% (RM50K)	37.50%	37.50%
Kedah	N/A	25% (RM10K)	37.50%	N/ A
Pulau Pinang	N/A	30% (RM10K)	30%-37.5%	N/ A
Negeri Sembilan	N/A	37.5% (RM50K)	37.5% (RM50K)	N/ A
Melaka	N/A	37.5% (RM50K)	37.50%	N/ A
Kelantan	N/A	25% (RM1K)	25%	N/ A
Pahang	N/A	N/A	37.50%	N/ A

Sabah	N/A	N/A	12.5% (RM50K)	N/ A
Sarawak	N/A	N/A	12.5%	N/A
Perak	N/A	N/A	25%	50%
Johor	N/A	N/A	37.5%	N/A
Terengganu	N/A	N/A	N/A	N/A

Sumber: Institusi Zakat Negeri

Kajian Lepas

Menelusuri pensyariatan zakat, ia telah diwajibkan secara rasminya pada tahun kedua penghijrahan Rasulullah s.a.w ke Madinah Mustafa al-Khin, Mustafa al-bugha, Ali-Syarbaju, 2006)

Penubuhan institusi Baitulmal oleh Nabi Muhammad s.a.w merupakan titik permulaan dalam mengorganisasikan institusi zakat melalui pemusatan kutipan dan agihan secara struktur dan efisien. Kewajipan zakat pada permulaannya berlaku secara berperingkat (*tadarruj*) (Mujaini Tarimin, 1995:3).

Semasa di Makkah, zakat hanya dilaksanakan oleh orang-orang kaya dalam kalangan sahabat secara sukarela mengikut kemampuan masing-masing (Hailani Muji Tahir, 2006: 32).

Penubuhan institusi baitulmal di awal pemerintahan Islam memberi penekanan pentingnya menguruskan harta zakat secara teratur dalam memastikan pengurusan zakat dapat diuruskan secara efisien dan menyeluruh. Berdasarkan sejarah awal Islam, terdapat beberapa peristiwa bagaimana institusi zakat telah dijadikan medium sebagai perantara yang berkesan dalam mengelola dana zakat. Terdapat dalil Al Quran dan hadis yang dirakamkan demi menunjukkan aktiviti pengorganisasian zakat telah wujud sejak zaman awal Islam. Pertama, menerusi firman Allah S.w.t yang bermaksud:

“Ambilah (sebahagian) dari harta mereka menjadi sedekah (zakat), supaya dengannya engkau membersihkan mereka (dari dosa) dan menyucikan mereka (dari akhlak yang buruk); dan doakanlah untuk mereka, kerana sesungguhnya doamu itu menjadi ketenteraman bagi mereka. Dan (ingatlah) Allah Maha Mendengar, lagi Maha Mengetahui” (al-Taubah, 9: 103).

Dalam Hadith yang lain Nabi Muhmmad s.a.w telah memerintahkan Abdul Muadz (amil) untuk mengutip zakat di yaman.

Daripada Ibnu Abbas Ra huma: Bahasanya Nabi SAW telah mengutuskan Muaz ke Yaman- maka telah dalam sebuah Hadith- an padanya (Bahawasanya Allah telah memfardukan ke atas mereka Zakat yang diambil daripada harta orang-orang kaya dalam kalangan mereka, dan dikembalikan kepada orang-orang dalam kalangan mereka)” (Bukhari no.1485).

Sejarah Hadith ini juga merujuk kepada pengorganisasian ibadah zakat yang dilaksanakan oleh pemerintah secara menyeluruh dan diagihkan melalui konsep lokaliti yang lebih berkesan dalam memberi balik manfaat zakat secara setempat.

Pada zaman Rasulullah SAW, tugas kutipan zakat diserahkan kepada amil yang dilantik oleh Baginda. Antara para Sahabat yang dilantik oleh Rasulullah SAW sebagai pegawai pengutip zakat atau amil ialah Abu Musa al-Ashari RA, Umar Ibn al-Lutaybah RA, Muaz bin Jabbal RA, Malik bin Nuwairah RA dan lain-lain lagi. Amalan melantik pengutip zakat yang dikenali sebagai al-sa'ie, musaddiq dan amil ini telah menjadi tanggungjawab dan kewajipan pihak pemerintah selepas Rasulullah SAW pada zaman Khalifah Al-Rasyidin sehinggalah ke hari ini (Talib, 2013).

Selain itu Keputusan Muzakarah Fatwa Kebangsaan Ke-76 yang bersidang pada 21– 23 November 2006 telah menegaskan bahawa:

“Meskipun dari segi syarak, mengagihkan zakat secara persendirian tanpa melalui pemerintah adalah sah sekiranya diagihkan kepada asnaf yang layak, tetapi perbuatan melanggar peraturan dan undang-undang pemerintah dalam perkara kebaikan adalah berdosa, kerana di dalam Islam patuh dan taat kepada pemerintah atau Ulil Amri dalam perkara kebaikan adalah wajib.”

Menurut Wahid (2009) Kerajaan perlu berperanan dalam mengutip dan mengagihkan zakat sama ada harta yang nyata atau tidak nyata kerana beberapa alasan. Pertamanya wujud individu yang ambil remeh tentang pembayaran zakat. Jika tiada campur tangan oleh kerajaan, maka kemungkinan hak zakat kepada asnaf fakir dan miskin tidak dapat dipenuhi. Keduanya pengagihan zakat oleh kerajaan akan menjaga dan memelihara maruah golongan fakir dan miskin berbanding menerimanya secara terus daripada golongan kaya. Ketiganya jika individu mengagihkan zakat tersebut, ia akan dipengaruhi oleh sikap tertentu yang akan membelakangi konsep pengagihan.

Pada masa kini, kuasa bagi mengutip dan mengagihkan zakat telah diserahkan kepada Majlis Agama Islam Negeri (MAIN) seperti yang diperuntukkan dalam Enakmen Pentadbiran Negeri. Terdapat pelbagai bantuan telah disalurkan bagi memastikan golongan asnaf fakir miskin mendapat pembelaan sewajarnya seperti bantuan kewangan/makanan bulanan, bantuan pendidikan, bantuan rumah malah aktiviti-aktiviti ekonomi asnaf telah banyak dilakukan bagi memastikan peningkatan sosio ekonomi di kalangan asnaf (Haji, Shahir, Hajjah & Wahab, 2010).

Agihan zakat kepada golongan asnaf memerlukan satu sistem agihan yang berkesan agar setiap pihak merasakan mereka dilayan dengan adil dan saksama. Oleh itu peranan yang dimainkan oleh pihak pengurusan zakat dalam aspek agihan zakat ini penting untuk diberi perhatian (Sanep Ahmad, 2009).

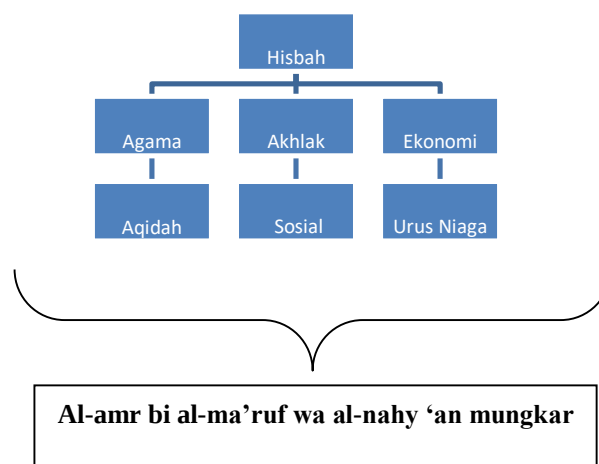
Agihan zakat secara wakalah yang diaplikasikan oleh MAIWP merupakan contoh sistem agihan zakat yang amat bagus terutama bagi meningkatkan kutipan zakat disebabkan masyarakat yang mewakili antara empat segmen iaitu individu, IPTA, syarikat dan segmen majikan mendapat peluang untuk mengagihkan sendiri zakat mereka kepada golongan fakir miskin tanpa berdosa mengikut syarat yang ditetapkan (Atiah Ahmad, Hairunnizam Wahid 2017).

Justeru kelompongan kajian terhadap *hisbah* dana WAZA memberi motivasi kepada pengkaji untuk membuat kajian dengan lebih mendalam dan seterusnya memberi nilai tambah kepada pihak institusi zakat dalam memastikan amalan *hisbah* dapat direalisasikan dengan integriti.

Hisbah Dalam Pengurusan Zakat

Amalan *hisbah* merupakan salah satu komponen dalam pengurusan Islam. Ia merupakan proses yang memperlengkapkan aktiviti kepengurusan dalam Islam (Azrin Ibrahim, 2013). Berdasarkan rajah dibawah, Muhammad Abdul Qadir al-Mubarak (1970) menyatakan amalan *hisbah* merupakan suatu badan pengawasan yang ditubuhkan oleh kerajaan untuk mengawasi kegiatan individu terhadap perkara yang berkaitan dengan akhlak, agama dan ekonomi (kehidupan sosial secara umum) dengan tujuan mengekalkan keadilan dan kemuliaan yang dianjurkan oleh syariat Islam bersesuaian pula dengan suasana persekitaran dan masa. Amalan *hisbah* pada zaman dahulu memainkan peranan penting dalam pengurusan Islam dengan berpaksikan kepada seruan *al-amr bi al-ma'ruf wa al-nahy 'an mungkar* yang merupakan amalan mengajak kepada amal perbuatan baik dan mencegah daripada perbuatan yang mungkar. Ia merupakan instrumen pengawalan yang bertujuan memastikan falsafah atau tujuan kebaikan yang ingin dilaksanakan menepati syariah Islam sebenar.

Perkara Utama Dalam Amalan Hisbah

Secara umumnya amalan *hisbah* yang dipraktikkan mempunyai tiga perkara utama; iaitu agama, akhlak dan ekonomi. Bagi perkara agama ia termasuklah solat, puasa, zakat, dan haji serta ibadah yang lain. Perkara akhlak pula ia melibatkan interaksi sosial antara hak individu dan masyarakat. Bagi ekonomi pula ia melibatkan urus niaga atau traksaksi jual beli. Kesemua perkara tersebut mempunyai saling keterikatan. Sebagai contoh ibadah zakat mempunyai hubungan rapat dalam perkara agama, akhlak dan ekonomi dalam memastikan matlamat *al-amr bi al-ma'ruf wa al-nahy 'an mungkar* direalisasikan.

Pengurusan zakat pada ketika zaman Rasullullah amat menekankan amalan *hisbah* dalam pengurusan zakat bagi memastikan maqasid zakat sentiasa terpelihara dalam menguruskan harta zakat secara holistik. Ini terbukti apabila Baginda melantik Zubair bin Awwam sebagai setiausaha bagi tujuan pengurusan rekod zakat (al- Qaradawi, 1988:737). Selain itu, Khalifah Umar al -Khattab pula mempertingkat sistem pengurusan zakat dengan memperkenalkan sistem

penyimpanan rekod yang komprehensif. Sistem ini dikenali sebagai *al-dawawin*⁶. Beliau juga bertindak mengagihkan zakat dalam jumlah yang berbeza mengikut keperluan dan saiz keluarga penerimanya. Bagi memastikan ketelusan terhadap pengurusan zakat, Khalifah ‘Umar juga bertindak mengaudit akaun para petugasnya (Monzer Kahf, 1993:19)

Secara umum amalan *hisbah* dalam pengurusan zakat telah diamalkan sejak dahulu lagi. Seiring dengan peredaran zaman, pengurusan *hisbah* kini dinamakan sebagai pengurusan audit. Ia merupakan proses semak dan imbang dalam sesuatu pengurusan.

Metodologi Kajian

Secara keseluruhan kajian ini menggunakan pendekatan kuantitatif dan kualitatif. Data berbentuk kuantitatif diperolehi melalui kedua institusi tersebut. Pengkaji mengkaji garis panduan serta prosuder yang terlibat dalam proses permohonan WAZA ini. Bagi Kaedah kualitatif pengkaji telah menemubual pegawai yang menguruskan WAZA ini. Bagi mendapatkan maklumat yang berkaitan, kaedah pengumpulan data dan maklumat melalui dokumen bertulis seperti artikel jurnal, kertas kerja, kertas prosiding, laporan tahunan dan sebagainya. Sumber-sumber ini digunakan bertujuan untuk menganalisis sorotan kajian lepas dan juga maklumat berkaitan institusi-institusi berkenaan.

Dapatan Kajian

Dapatan kajian mendapati permintaan keatas WAZA meningkat relatif berbanding tahun sebelumnya. Terdapat dua bahagian terlibat dalam proses WAZA ini. Pertama bahagian permohonan serta promosi diuruskan oleh PPZ-MAIWP manakala bahagian kelulusan, dan susulan di bawah Baitulmal-MAIWP. Jadual dibawah menunjukkan data kutipan, agihan dan WAZA pada tahun 2012-2017.

Data Kutipan, Agihan dan WAZA-MAIWP

Tahun	KUTIPAN PPZ-MAIWP (RM Juta)	AGIHAN BAITULMAL- MAIWP (RM Juta)	AGIHAN WAZA (RM Juta)	% Agihan WAZA * (RM Juta)
2012	402.81	271.97	13.55	4.9%
2013	484.63	328.39	24.57	7.4%
2014	532.92	419.23	37.87	9%
2015	557.64	608.72	43.27	7.1%
2016	580.70	444.72	43.81	9.85%
2017	615.20	462.27	59.13	12.7%

*Peratus agihan WAZA berbanding agihan Baitulmal-MAIWP

Sumber : Laporan Tahunan MAIWP 2012-2017

⁶ *Al-dawawin* merupakan rekod kerajaan untuk pelbagai kegunaan. Ia turut menyimpan maklumat mengenai pendapatan ketenteraan negara

Peningkatan permohonan WAZA menggambarkan masyarakat sebenarnya ingin turut serta terlibat dalam pengurusan zakat. Ini jelas apabila peratusan pada tahun 2012 meningkat sehingga pada kadar 12.7 % peratus. Keibabajaan pembaharuan WAZA yang diwujudkan oleh MAIWP bermula dengan WAZA syarikat, individu, IPT dan terbaru majikan. Ia merupakan indikator bahawa permintaan terhadap WAZA oleh muzaki amat positif.

PPZ-MAIWP

Tugas PPZ-MAIWP memainkan peranan penting dalam mempromosikan WAZA ini sebagai strategi untuk meningkatkan kutipan zakat. Promosi yang dijalankan ialah dengan memperkenalkan WAZA ini sebagai instrumen alternatif bagi membolehkan para pembayar zakat di Wilayah Persekutuan untuk turut serta dalam proses agihan dengan dilantik oleh MAIWP sebagai wakil yang sah untuk melaksanakan agihan. Namun begitu untuk memastikan permohonan WAZA ini realistik maka beberapa penetapan atau syarat telah dilaksanakan bagi kategori pembayar seperti individu, syarikat atau organisasi, Institusi pengajian Tinggi (IPT) dan majikan. Berdasarkan jadual terma dan syarat kelayakan dinyatakan bagi individu, Syarikat atau Organisasi, Majikan serta Institusi pengajian Tinggi (IPT) bagi permohonan serta cara agihan WAZA.

Terma Dan Syarat Kelayakan Lantikan WAZA-MAIWP

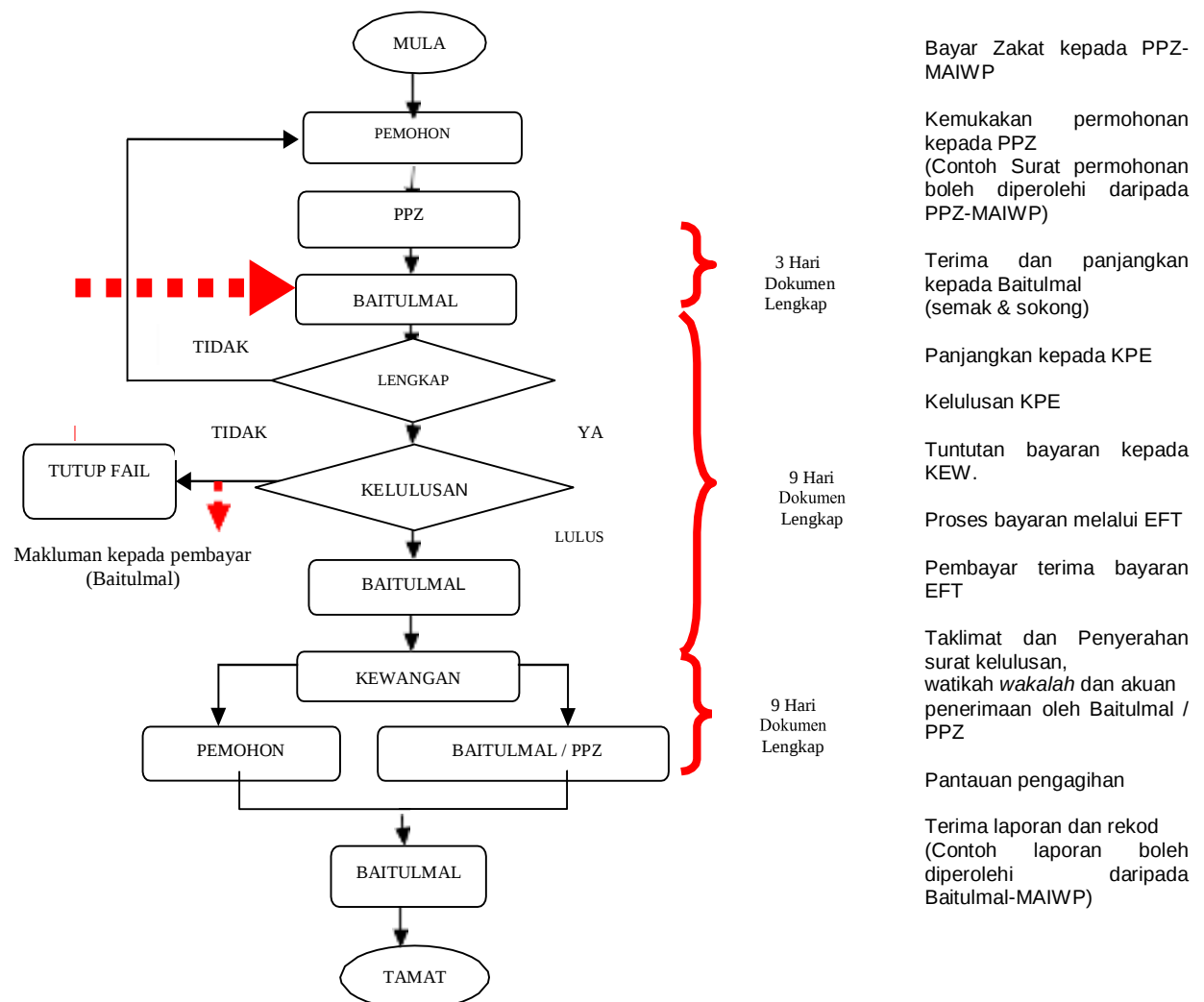
Kategori	Kadar WAZA		Syarat	Sasaran Asnaf
Individu	2/8	25%	Jumlah bayaran zakat melebihi RM50,000.00 dan ke atas sahaja.	
Syarikat/ Organisasi	3/8	37.5%		Fakir, Miskin, Fisabilillah, Muallaf, Gharimin, Riqab atau Ibnu Sabil (KECUALI ASNAF AMIL)
Institusi Pengajian Tinggi	3/8	37.5%	Tiada had bayaran zakat	
Majikan	1/8	12.5%	Jumlah bayaran zakat melebihi RM100,000.00 dan ke atas sahaja.	

Sumber PPZ-MAIWP

Baitulmal-MAIWP

Pihak Baitulmal-MAIWP pula merupakan bahagian utama dalam proses WAZA ini. Pihak Baitulmal-MAIWP mempunyai kuasa dalam meluluskan sesuatu permohonan WAZA yang diserahkan oleh PPZ-MAIWP. Proses permohonan wakalah ini bermula dengan para muzaki perlu melakukan pembayaran zakat terlebih dahulu kepada PPZ-MAIWP bagi melayakkan mereka menerima WAZA. Berdasarkan carta alir proses permohonan WAZA-MAIWP, permohonan WAZA akan dipohon kepada PPZ-MAIWP dan pihak PPZ-MAIWP akan memanjangkan permohonan tersebut kepada pihak Baitulmal-MAIWP. Setelah segala syarat permohonan dipenuhi dan disemak, Pihak kewangan MAIWP akan meluluskan WAZA yang dipohon dan membuat bayaran secara *Electronic Fund Transfer* (EFT) kepada akaun pemohon. Pihak Baitulmal MAIWP akan memberi watikah lantikan wakalah kepada pemohon serta melaksanakan taklimat dalam memberi penerangan tentang proses agihan yang perlu dilaksanakan. Pengawasan atau pemantauan akan dilaksanakan oleh pihak Baitulmal-MAIWP selepas enam bulan dari tarikh penerimaan WAZA. Di akhir proses agihan WAZA nanti pihak penerima perlu membuat laporan pengagihan wang zakat dan diserahkan kepada pihak

Baitulmal-MAIWP dalam tempoh setahun daripada tarikh surat WAZA diterima. Namun sekiranya laporan agihan WAZA gagal diterima, penerima tidak dibenarkan untuk membuat permohonan yang baharu pada masa tahun berikutnya.

Carta Alir Proses Permohonan WAZA- MAIWP

Sumber: Baitulmal-MAIWP

Perbincangan Dan Implikasi Dasar

Berdasarkan hasil kajian dapat dirumuskan bahawa WAZA yang dilaksanakan di Wilayah Persekutuan diuruskan hampir keseluruhan oleh pihak Baitulmal-MAIWP. PPZ-MAIWP hanya sebagai perantara untuk memudahkan proses penerimaan borang permohonan WAZA sahaja. Hisbah dalam proses kutipan PPZ-MAIWP ialah dengan mengeluarkan resit rasmi zakat setelah menerima pembayaran zakat. Hal ini bertujuan sebagai bukti penerimaan wang zakat dari pihak pembayar zakat kepada PPZ-MAIWP. Bukti penerimaan ini akan direkod di dalam sistem khas PPZ-MAIWP yang dikenali sebagai Sistem Integrasi Zakat (SIZA). Rekod ini akan menyimpan data pembayaran zakat secara kekal. Segala penerimaan wang zakat dalam akaun PPZ-MAIWP akan dipindahkan ke akaun Baitulmal-MAIWP beserta laporan kutipan oleh

PPZ-MAIWP. Selepas itu, pihak Baitulmal-MAIWP pula akan melaksanakan tanggungjawab agihan zakat kepada golongan asnaf di wilayah tadbiran mereka.

Oleh kerana Wilayah Persekutuan ditadbir secara dwi sistem maka proses permohonan WAZA juga perlu diuruskan oleh kedua pihak. Hal ini menyukarkan WAZA untuk dikawal secara efektif dan efisien. PPZ-MAIWP yang mempunyai akses terus terhadap para muzzaki mempunyai kekangan dalam menetapkan garis panduan serta gerak kerja secara holistik terhadap WAZA ini.

Bagi proses amalan *hisbah* WAZA, pihak Baitulmal MAIWP telah menetapkan garis panduan seperti melaksanakan taklimat berkaitan syarat agihan WAZA serta memberi panduan syarat penerima asnaf yang layak untuk menerima WAZA ini. Selain itu, penyediaan laporan agihan WAZA perlu dilaporkan sebagai syarat untuk kelulusan bagi permohonan pada tahun berikutnya. Hal ini bertujuan agar WAZA tersebut dapat diagihkan mengikut ketetapan kelayakan penerima, selain memastikan pemohon WAZA amanah serta telus dalam proses agihan WAZA tersebut. Terdapat tiga cadangan perlaksanaan amalan *hisbah* terhadap implikasi dasar yang boleh memberi nilai tambah dalam amalan *hisbah* WAZA ini.

Sentralisasi WAZA kepada PPZ-MAIWP

Pentadbiran institusi zakat Wilayah Persekutuan melalui dwi sistem bagi menguruskan agihan WAZA ini perlu melalui kedua pihak dari segi proses kerja permohonan, pemantauan dan pengembalian semula laporan agihan. Keefisienan dalam operasi ini menjadi sukar. Oleh kerana para muzzaki merupakan pelanggan kepada PPZ-MAIWP sepenuhnya dari segi operasi pungutan, maka kewajaran untuk menyatuni para muzzaki seharusnya diletakkan di pihak PPZ-MAIWP sahaja. Pihak Baitulmal-MAIWP boleh membuat unjukan terhadap permintaan WAZA ini dengan memberi dana secara kelompok kepada PPZ-MAIWP untuk menguruskan WAZA ini secara keseluruhan. Segala proses permohonan, pemantauan dan laporan diuruskan secara inklusif oleh PPZ-MAIWP. Ini akan memberi keberkesanan dari segi gerak kerja yang lebih efisien.

Dokumentasi WAZA yang Mengikat Secara Bersama

Pengkaji melihat amalan *hisbah* yang dilaksanakan oleh pihak Baitulmal-MAIWP bagi memastikan agihan WAZA yang berkesan adalah melalui dengan mengadakan taklimat bagaimana agihan WAZA perlu dilaksanakan (mengikut syariat Islam), memberi surat lantikan (akauntabiliti), serta melaporkan (integriti) agihan WAZA yang telah dilaksanakan. Pengkaji melihat tiada dokumen yang mengikat para muzzaki sekiranya berlaku kesilapan dalam agihan WAZA. Laporan agihan WAZA juga tidak memerlukan bukti, hanya sekadar menulis butiran penerima sahaja. Proses semakan oleh Baitulmal-MAIWP pula berlaku selepas agihan WAZA telah selesai diagihkan kepada asnaf. Pengkaji mencadangkan perlu ada suatu perjanjian yang mengikat para muzzaki dan Baitulmal-MAIWP dari segi kesilapan agihan WAZA yang perlu diganti semula oleh para muzzaki sekiranya tersilap melakukan agihan WAZA. Kegagalan dalam mengemukakan borang laporan juga perlu tegas tidak hanya untuk tidak layak untuk proses permohonan akan datang tetapi suatu tanggungjawab untuk menggantikan semula dana WAZA sekiranya gagal menghantar laporan. Ini penting untuk memastikan agihan WAZA ini mempunyai amalan *hisbah* yang mengikat kedua pihak.

Pengwujudan Badan Hisbah Luaran

Kaedah amalan *hisbah* secara dalaman yang hanya berdasarkan laporan agihan yang dilaporkan terus kepada pihak Baitulmal-MAIWP dilihat tidak mencukupi bagi menjamin ketulusan serta tahap integriti agihan WAZA ini. Suatu badan tidak berkepentingan harus terlibat di dalam amalan *hisbah* terhadap dana agihan WAZA ini supaya ia mencerminkan tahap integriti

institusi zakat negeri. Dengan perkembangan peningkatan permintaan keatas agihan WAZA, mewujudkan badan *hisbah* luaran adalah suatu kewajaran bagi menjamin ketelusan dalam agihan WAZA ini.

Kesimpulan

Kaedah agihan WAZA ini merupakan suatu strategi yang baik dalam meningkatkan kutipan zakat. Ia juga secara tidak langsung telah mewujudkan perkongsian pintar dengan keterlibatan para muzaki dalam sistem agihan zakat kepada golongan asnaf. Ia menatijahkan sistem ekonomi Islam berkembang seiring dengan zaman dan sesuai bagi merealisasikan maqasid zakat. Selain itu, ia menyebabkan agihan zakat berlaku secara lokaliti. Liabiliti pihak institusi zakat terhadap asnaf dapat dikurangkan dengan keterlibatan pelbagai pihak dalam membantu mengenalpasti asnaf yang berada dekat dengan kitaran mereka. Ini akhirnya dapat memastikan kebajikan asnaf dapat dipelihara dan maklumat yang diperolehi adalah tepat disebabkan fungsi lokaliti ini. Justeru bagi memastikan sistem agihan WAZA ini mencapai matlamat tersebut maka menjadi suatu kewajaran bagi memastikan WAZA ini mempunyai amalan *hisbah* yang mampan serta integriti yang tinggi oleh institusi zakat di Malaysia.

Rujukan

- Al-Quran : Al-Taubah (103)
- Al-Qaradawi (1988). *Hukum Zakat* (terj.). Singapura: Penerbitan Pustaka Nasional Pte. Ltd.
- Al-Mubarak (1970), Al-Mubarak, Muhammad bin Abd al-Qadir. (1970), *Ara Ibn Taymiyyah fi al-dawlah wa mada tadakhulluha fi majal al-Iqtisadi*. Bayrut: Dar al-Fikr, hlm 73-74
- Atiah Ahmad & Hairunnizam Wahid (2017). Kontrak Wakalah dalam Agihan Zakat: Kajian di Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan. Prosiding PERKEM 12, 44-54.
- Azrin Ibrahim (2013). Hisbah Dalam Pengurusan Islam: Falsafah dan Etika Pelaksanaan. Jurnal Muamalat, Bil 6: 113.
- Hadis : Bukhari (1485)
- Hailani Muji Tahir dan Sanep Ahmad. *Aplikasi Fiqh Muamalat dalam Sistem Kewangan Islam*. Shah Alam: UiTM, 2015.
- Haji, T., Shahir, A., Hajjah, P., & Wahab, A. (2010). Pengurusan zakat di negeri Selangor: Isu dan cabaran. Prosiding Konvensyen Kebangsaan Perancangan & Pengurusan Harta Dalam Islam.
- Laporan Tahunan MAIWP 2014-2017
- Laporan jubli perak 1990-2015 PPZ-MAIWP
- Monzer Kahf (1993). *Zakah Management in Some Muslim Societies*. Jeddah: IRTI/IDB.
- Monzer Kahf (1995). "Applied Institutional Models for Zakah Collection and Distribution in Islamic Countries and Communities" dlm. el-Ashker dan Sirajul Haq (ed.), *Institutional Framework of Zakah: Dimensions and Implications*, Jeddah: IRTI/IDB. hlm. 197-228.
- Muhsin Nor Paizin & Suhaili Sarif (2018). *Desentralisasi Dalam Organisasi Pengurusan Zakat Di Malaysia*. UMK
- Mujaini Tarimin 1995, Zakat Pengajian: Satu Penilaian Terbaru di Malaysia. Thesis Ph.D Universiti Malaya.
- Mustafa al-Khin, & Mustafa al-Bugha. (2006). 'Ali al-Syarbaji, *Fiqh Minhaji* (Jilid 4). Damsyik: Dar al-Qalam.
- Muzakarah Fatwa Kebangsaan Ke-76 yang bersidang pada 21– 23 November 2006
- Talib, A. R. bin. (2013). Konsep Agihan Zakat Kepada Asnaf Menurut Perspektif Syarak. Jurnal Pengurusan Jauhar, 2(2), 7–15.
- Sanep Ahmad. (2009). Agihan Zakat Merentasi Asnaf: Ke Arah Memperkasa Institusi Zakat. Prosiding Perkem Iv, 2, 62–74.

Wahid, H. (2009). Pengagihan Zakat Oleh Institusi Zakat Di Malaysia : Mengapa Masyarakat Islam Tidak Berpuas Hati. Jurnal Syariah, Jil. 17, Bil. 1 (2009) 89- 112 Shariah Journal, 17(1), 89–112.